Tako je ta crkva doživjela sudbinu mnogih naših tvorevina, da su je dizali stranci i da su je oni rušili. Daleko od svog samostana, u Zmajevićevom sjemeništu, stanuju i danas benediktinke sv. Marije te uz molitvu i rad čuvaju spašeno blago svoje crkve i samostana. I kad se sa strahopoštovanjem, uz oprez da se pod što manje ugiblje pod nogama jer je potpuno trošan, prolazi između srebrnih relikvija, kaleža, procesionalnih križeva, Paxa sv. Grgura iz Zvonimorova samostana sv. Grgura u Vrani, onda se tek dolazi do saznanja kolika je uloga tihih povućenih redovnica što su zatvorene papinskom klauzurom, brižnim ženskim okom čuvale te dragocjenosti. One govore o cvatućem zlatarskom obrtu u Zadru, o čemu je osobito na temelju notarskih ugovora osvijetlio Cv. Fisković; govore nam da te tvorevine duha i ukusa nisu import izvana nego rad naših majstora; govore i o darivanjima crkve sv. Marije, kao ono kad je Kata, supruga vojvode Sandalja Hranića, ostavila redovnicama dvije pozlaćene emaljirane ruke ili kad im je Bosna, žena zadarskog priora Kaseja, darovala moćnik sv. Jakova sa reljefnim svecima u arkadicama. Uz njih su spašene isprave i Kartular sv. Marije. Ti nam sačuvani dokumenti osvijetljuju ne samo burnu prošlost toga starog samostana nego i prošlost našeg naroda jer bez njih najstarije stranice naše povijesti ne bi se mogle zamisliti.

I stoga u 900. godini žrtve i molitve, samoprijegora i rada, budnog čuvanja kulture baštine, kad se čeka na obnovu starih zidina samostana, maleni zlatni križ Čike, izjeden od poljubaca i suza, svjedok je plodonosnog života samostana »Sanctae Mariae de Monachis, ordinis sancti Benedicti de Jadra«.

Prof. o. J. SOLDO

MIGRACIJA I EMIGRACIJA

Sve se više i u našoj svjetovnoj javnosti spominje i ventilira problem migracije i emigracije kod nas. Obje naglo hvataju maha ovo od rata pa dalje.

Migracije kroz historiju

Historijski gledano nije to u našim krajevima nova pojava. Balkan je oduvijek, već po svom geografskom i geopolitičkom položaju, kao veza i najkraći kopneni put između Evrope i Azije, bio jedno od klasičnih područja se-

oba i migracija. Demografska labilnost kulminirala je na njemu u doba velike seobe naroda, pod konac staroga i početkom srednjega vijeka. Kasnije se je, iza definitivnog naseljenja Slavena u našu današnju postojbinu, taj proces bio smirio: došlo je bilo i do nekoliko stoljeća relativne stagnacije i stabilizacije. Ali prema koncu srednjega vijeka, pojavom Turaka u Evropi i njihovim sve jačim nadiranjem na zapad, pa konačno i okupacijom najvećeg dijela Balkana, sve skoro do naših zapadnih granica, proces je migracije opet oživio i postao, kroz nekoliko stoljeća, od 14. do 20. vijeka, kroničnom i karakterističnom pojavom na našemu nacionalnom teritoriju i u našemu nacionalnom životu. Neke su velike seobe iz toga vremenskog razdoblja historijski već, uglavnom, točno datirane i objašnjenje: npr. seoba bosanskih katolika iz Rame u sinjsku krajinu i dalmatinsku Zagoru, pa masovno iseljenje katoličkih Bosanaca iz srednje i istočne Bosne u Slavoniju, iza provale Eugena Savojskog do Sarajeva, u zadnjem deceniju 17. stoljeća (60.000 obitelji), te ona, etničko-nacionalno još značajnija, velika seoba Srba sa Kosova i Metohije, pod vodstvom patrijarha Arsenija Crnojevića, u Srijem i Vojvodinu, početkom 18. stoljeća. Druge, manje, teže je historijsko točno pratiti, i barem u današnjem stadiju naše historiografije, — ali kao činjenice sve su one notorne. Bježanje Hrvata u čitavim velikim skupinama pred Turcima u zapadnu Mađarsku i dalje, do Austrije i Moravske, pa još uvijek potpuno neobjašnjeno naseljivanje Bunjevaca po Bačkoj, opet negdje iz Hercegovine ili Bosne, pa konstantne migracije iz naših istočnijih krajeva u Istru i na dalmatinske otoke, pa neprestane manje seobe iz Bosne u Dalmaciju i opet natrag iz Dalmacije u Bosnu tokom turske vladavine i terora u našim stranama, — seobe, koje se nijesu bile potpuno smirile ni iza dolaska Austrije u Bosnu, ni za stare Jugoslavije, — pa ono, više sporadično, ali stalno seljakanje naših ljudi sa krša, iz Hercegovine, Dalmacije, Like, u pitomije krajeve po Bosni, a u novije vrijeme i po Slavoniji, i po Vojvodini. Nedvojbeni tragovi i indiciji tih selidaba dadu se utvrditi i dokumentirati na sto načina: prezimenima, nošnjom, turcizma u jeziku, dijalektičkim promjenama, obiteljskim i krajevnim običajima i tradicijama, crkvenim maticama. Nitko ozbiljan, uostalom, nije toga ni nijekao. Nije ni mogao nijekati: toliko je to u nekim sektorima izmijenilo čitavu etničko-nacio-

nalno-vjersku mapu (i fizionomiju) naših krajeva. Kosovo su i Metohija danas u velikoj većini šiptarski, i ako su svi historijski spomenici i toponimsko nazvlje u njima ostali srpski; u Lici, Baniji, Kordunu, sjevernoj Dalmaciji, bosanskoj Krajini, — nekada sastavnom dijelu banovinske Hrvatske, sa kompaktno katoličkim življem i s redovitom crkvenom organizacijom u granicama zagrebačke nadbiskupije i senjske, modruške, šibenske, a nekada i kninske i ninske biskupije, — doseljenici su danas puno brojniji od starosjedilaca. Pogdjegdje su od katolika ostala samo rijetke oaze: katolički je živalj pred Turcima što ginuo, što bježao. A isto se je to dogodilo i u istočnoj Bosni. Oko Visokoga, Olova, Zvornika, Srebrnice, nekadašnjih istaknutih crkvenih centara, uopće više nema autohtonih katolika. A kod Srba je opet Crna Gora neprestano kolonizirala i zapadnu Srbiju i jugoistočnu Bosnu.

Samo, ta faza migracija na našemu tlu danas uopće nije više aktualna. To je sve danas interesantno samo sa povjesno-etnografskog stanovišta. Aktualna je danas druga forma, druga faza, migracije i emigracije: ona suvremena.

Suvremene migracije i emigracije

Ovdje nas ne zanima, već donekle stabilizirana i dovršena, ekonomska emigracija u obje Amerike, od početka ovoga stoljeća. — Nas ovdje prvotno zanima nova, suvremena migracija i emigracija, kojoj smo sami svjedoci. Započela je ta nova faza migracije i emigracije na našemu teritoriju s drugim svjetskim ratom. Ljudi su od straha za život ostavljali i kuću i kućište i zavičaj, pa bježali glavom bez obzira, kud tko. Pred vojskom i za vojskama. Preko fronti: s jedne strane na drugu. Pa su neki i ostajali, gdje ih je bio zatekao konac rata. Stvarali su sebi nova ognjišta i nove eksistencije. A iza rata glavni faktor migracija bila je najprije kolonizacija, — sustavna i spontana, — a onda industrijalizacija i siromašenje sela: seljaci su odlazili u gradove i u industrijska naselja, kao novi radnici. Na veliko. Jedne je tjerala potreba, druge želja za, lakšim i udobnijim, gradskim životom: za plaćom i »penzijom«; za socijalnim osiguranjem; za »gospodovanjem«. A onda su se, mnogoput, ti, jednom proletarizirani i od domaćega tla otkinuti, ljudi selili i dalje: za zaradom, iz mjesta u mjesto, od industrijskog poduzeća u drugo industrij-

sko poduzeće; često i sezonski, po konjukturi, s radilištima i po radilištima. Napokon je, pred nekoliko godina, nadošao i treći val, i treći faktor migracije: kad su se otvorile granice, počela je prava masovna seoba naših ljudi u inozemstvo; na rad, u industrijske zemlje evropskog zapada, gladne radne snage i s mogućnošću znatno većih zarada, nego što su domaće. Odlaze u inozemstvo nezaposleni, a odlaze i zaposleni: primamljeni boljim radnim uslovima i visokim životnim standardom. Stvara se tako uz političku i radna emigracija; uz onu staru, industrijsku, oko početka ovoga stoljeća, — sjeverno-američku, južno-američku, pa i australijsku, — nova, opet industrijska: i u prekomorske zemlje, ali još više u zapadno-evropske.

Statistike

Kako sve to, u praksi, izgleda, danas je već i statistički utvrđeno. Po nedavno publiciranim rezultatima istraživanja Agrarnog Instituta u Zagrebu (»Politika« od 2. X 1966; u članku »‚Nemirne' želje seljaka. Završeno najveće ispitivanje društvenih promena na selu«) »računa se, da je posle rata napustilo naša sela više od tri miliona ljudi«; »u toku samo jedne decenije otišlo je na rad u inostranstvo više od 300 hiljada lica«. Vide se iz tih statistika i mnoge značajne i zanimljive pojedinosti. »Stanovništvo Bosne i Hercegovine, Kosova i Metohije, i šireg područja Makedonije, pokazuje, uglavnom, trajnu ili povremenu, ali u većem obimu migraciju u granicama naše zemlje, dok stanovništvo ekonomski razvijenijih krajeva ispoljava znatno veće težnje za zapošljivanjem u inozemstvu. U razdoblju od svega osam godina iz Bosne i Hercegovine bilo je otišlo na rad preko granice svega oko dve hiljade ljudi, dok je za isto vreme otišlo u inostranstvo na rad više od 56 hiljada ljudi iz Hrvatske, 42 hiljade iz Srbije i 14 hiljada iz Slovenije. Nedvosmislen je utisak, ipak, da se kretanje stanovništva radi zapošljavanja obavlja još, uglavnom, u granicama općina, kotara i republika. Srbija, recimo, ima samo oko osam posto stanovnika rođenih van ove republike«.

»Industrijski razvitak zemlje je bio presudan u ubrzavanju pomeranja stanovništva iz jednog kraja u drugi. Najviše novih ljudi je došlo u industrijske centre sa Kosova i Metohije, zatim iz Makedonije i Srbije. Vojvodina i Hrvatska dobile su najviše građana iz drugih republika«.

»U mnogim krajevima se osjetno smanjio broj stanovnika uslijed naglog preseljavanja ljudi. U više od 310 općina smanjeno je seosko stanovništvo. Najviše seoskog življa se iselilo iz pojedinih krajeva u Sloveniji, jednog dijela Slavonije, potom Like, Dalmacije, Istre, Posavine i Timočke krajine. Inače smatra se, da je najpokretljivije stanovništvo Makedonije. U toku prošlih desetak godina, otuda se iselilo više od 600 hiljada stanovnika, što predstavlja gotovo polovinu ukupnog stanovništva Makedonije. U više od 800 sela u ovoj republici, broj stanovnika je smanjen za oko 50 posto, a 15 sela je potpuno opustjelo. U manjim selima ostalo je 2 do 25 domaćinstava. Nešto blaži proces zabilježen je u Bosni i Hercegovini i u Hrvatskoj.« »Posmatrajem kretanja našega stanovništva u inostranstvo, zapaža se, da je najveći broj seoskih radnika otišao u druge zemlje iz Hrvatske, i to iz Dalmatinske Zagore, potom iz Bosanske Krajine i iz pojedinih područja Slovenije.«

Notorne činjenice

Uostalom, i bez ovih pozitivnih statističkih podataka svi znamo, kako stvari stoje: barem u katoličkim krajevima. Možemo ove statističke rezultate ilustrirati, konkretizirati, dopuniti, pa u mnogočemu korigirati, svojim vlastitim opažanjima; činjenicama, koje su i među nama notorne.

Znamo, kako su nam se čitavi krajevi ispraznili od muškog stanovništva: na otocima, u Dalmatinskoj Zagori, u jugozapadnoj Bosni (Duvnu, Livnu, Kupresu), u Hercegovini; odavna u onoj istočnoj, oko Stoca i Trebinja, a sve više i u zapadnoj. Odlazi muški svijet »na rad«, seli u grad, a sve više i u inozemstvo, a za muževima polaze onda, prije ili kasnije, i žene i djeca. Znamo, kako nam se nekoja siromašna planinska naselja i župe (na Kupresu, na Vlašiću) rapidno rijede: sa perspektivom, da u skoro vrijeme i posve odumru. Neprestano čitave obitelji sele u Slavoniju, u Đakovštinu, u Srijem, u Vojvodinu: u »pitominu«, na bolju zemlju, »u bolji život«. Znamo, kako nam, i stoga; nažalost ne samo stoga, — populacija stagnira i u nekada te strane najaktivnijim područjima: više se odraslih ljudi odseli iz župe (ili umre), nego što se djece u njoj rodi. Znamo, i da emigracija u inozemstvo neprestano raste, i po broju i po intenzivnosti, — ove je godine »svaki osmi Jugoslaven putovao u inostranstvo«; g. 1965. bilo je, samo kroz prvih 9 mjeseci, »za 126.000 više Jugoslavena, koji su

izišli iz zemlje, od onih, koji su ušli u zemlju« (Tanjug; »Oslobođenje«, 17. XII 1966.), — i da se od radne emigracije pomalo pretvara u stalnu: radnici, bivši seljaci, sve više odvode sa sobom i žene, i djecu; ne misle se više ni vraćati. Došli smo dotle, da već, po najnovijim statistikama, službenim statistikama Saveza sindikata Jugoslavije, »14 posto cjelokupnog našeg aktivnog stanovništva radi u inostranstvu« (»Oslobođenje«, 8. XII 1966.).

A problemu migracije možemo dodati i problem, pojavu, »polumigracije«: one bezbrojne seljake i seljanke, koji još ostaju kućom na domu, ali više su na putu, — u gradovima, »po trgovini«, — nego kod kuće.

Religiozno-moralni problem

Migracija i emigracija. Svi u našoj zemlji gledaju u njoj problem. I štampa, i javnost, i državni faktori.

Za svjetovne je faktore to, dakako, u prvom redu socijalni problem. Ekonomsko-privredni, demografsko-populacioni, političko-nacionalni. S te se strane na njega gleda. Insistira se na ravnovjesju i stabilizaciji između grada i sela, industrije i poljoprivrede. Donose se mjere, da se selidba u inozemstvo održi pod kontrolom i u granicama potrebe: kao privremeni ventil nezaposlenosti; da se pitanje zapošljivanja u inozemstvu pravno i zakonski regulira, te na taj način smanji riziko od obespravljivanja i izrabljivanja naših radnika; da se naši ekonomski emigranti u inozemstvu socijalno zaštite; da se sa državama, u koje najviše odlazi naša radna snaga, naprave konkretni ugovorni aranžmani; da se emigranti organizuju. A poteže se, dakako, i pitanje, ne će li prevelika urbanizacija, a pogotovu masovna emigracija u inozemstvo, biti na štetu interesima narodne privrede, pa i narodnom zdravlju i vitalnosti.

Za Crkvu je to i religiozno-moralni problem, I religiozno-pastoralni. Kakve su reperkusije migracije i emigracije na vjerski život naših narodnih masa? Ne predstavlja li ona i izvjesne rizike na moralnom polju? Šta bi valjalo poduzeti, da se emigrantima, osobito onima u inozemstvu, osigura kontakt s Crkvom i normalno duhovna pastva na stranom jezičnom području?

Diktat ekonomske stvarnosti

Dvije su stvari, izgleda, »a priori« jasne. Proces je to, u današnjem svijetu i u našim konkretnim privredno-ekonomskim prilikama, nuždan i nezadrživ. Diktovale su ga okolnosti. U njegovoj je pozadini pitanje materijalne eksistencije. Ljudi hoće da bolje žive, da ostvare viši »standard«, pa idu onamo, gdje će to moći lakše realizirati. Spriječiti to ne možemo. Nemamo na to ni prava. U načelu svatko, ako je i vjernik, može slobodno tražiti eksistenciju, koja mu konvenira.

Moralno-vjerske reperkusije

Ali u isto je to vrijeme i proces, očito, pun negativnih elemenata sa vjersko-moralnog područja. Iskusili smo to. U nutarnjoj migraciji (pa i onoj najnevinijoj, »trgovačkoj«) ljudi idu sa sela u grad ili iz patrijarhalnih i siromašnih brdskih krajeva u bogatije, ravničarske. A ni gradovi ni bogati ravničarski krajeva nisu ambijenat, koji bi prijao bilo moralnom zdravlju, bilo intenzifikaciji vjerskog života. I u jednom i u drugom slučaju idu, u religiozno-moralnom pogledu, s boljega na gore. Dočekuju ih napasti i sablazni svake ruke, vjerska mlakost, loši primjeri drugih, materijalizacija života, okolina, u kojoj se vjera vrlo malo osjeća kao faktor oblikovanja ličnosti. Nestaje pozitivnog pritiska tradicije, veza, običaja: ljudi se nađu, sami i slobodni, u nepovoljnu ambijentu, u delikatnim situacijama, pred mnoštvom problema. U gradu često uopće ne uspiju uspostaviti ni održati ni bitnih veza sa duhovnom pastvom, — ni ona s njima, — a na selu nađu crkvu i svećenika, ali sve to u okvirima, na koje nisu naučni, pa im to otežava adaptaciju i aklimatizaciju. Osjećaju, da su u novom boravištu stranci: gledaju ih kao strance. Dakako, iza nekoga se vremena uklope u crkveno-vjerski život novoga kraja, — osobito, ako im je duhovni pastir, koji ih prihvaća i prima u svoje duhovno stado, fin i revan; — postanu često i najbolji vjernici, pomlade vjersku župu, u koju su došli, provode uzoran obiteljski život, šalju djecu u sjemenište, u svećenike. Ali, — sve to traje, obično, samo jednu generaciju: sinovi im i kćeri, a pogotovu unuci, postaju sve neotporniji prema utjecaju okoline i prema porocima starosjedilaca i, na koncu, posve podlegnu. I moralno se i vjerski asimiliraju. Utope se u moru vjerske mlitavosti i praktičnog materijalizma

onih oko sebe. Izrode se: moralno, a onda, pomalo, i fizički. Sagori i njihova generacija, kao i one prije nje, u požaru neobuzdanih nagona i strasti: osvete im se njihovi grijesi samouništenjem. Gradovi i raskalašeno izobilje svagdje su grobari duša, obitelji, naroda. Zapravo su seobe u gradove i u bogatije krajeve samo velike mrtvačke, samoubilačke, povorke pod maskama. A na svoj način poluseobe u njih: odlazak muškaraca sa sela (žena pogotovu) na rad širom zemlje. Daleko od roditeljskog doma, a u okolini, koja za vjeru ne mari i nema nikakvih moralnih skrupula, i oni su izloženi bližnjoj grješnoj prigodi i neposrednoj pogibli bržeg ili laganijeg kvarenja, a izložene su, ako se radi o muškarcima sa sela, i njihove žene i djevojke: daleko od njih, same, bez obiteljske sreće, stege, nadzora.

Inozemstvo i njegove pogibli

A kod seljenja u inozemstvo sve se to samo još, mnogostruko, potencira. Izolacija od doma i tradicije tu je kompletna, društveno-socijalna dezorijentacija potpuna, prislanjanje na novu vjerničku zajednicu i na novu duhovnu pastvu praktično nemoguće: već zbog nepoznavanja jezika; danas već i onoga obrednog, u crkvi. Sve je tu našemu čovjeku tuđe, sve daleko. Uz njega je ostao samo osjećaj duboke duševno-psihološke osamljenosti i psihička presija bespomoćnosti i borbe za goli opstanak, koja sve drugo, — sve ono više, — potiskuje u pozadinu i relativizira. A kad se čovjek, konačno, ipak nekako »snađe«, uspostavi veze s novim društvom, počme živjeti životom novoga kraja i stane imitirati njegove manire i njegova shvaćanja, dotjera to, mnogo puta, njegovu religioznu krizu do kulminacije. On stoji, sam, nasuprot čitavu tom širokom i »sjajnom« modernom životu, i to u depresivnom stanju manje vrijednosti. U neposrednoj je stoga kušnji, da te nove ideje i shvaćanja i on sam prihvati; i da ih stane prakticirati. I on poleti za sticanjem i za »standardom« kao za prvim idealom i zakonom života; i on osjeti želju, da bude, u svakom pogledu, »napredan« i »slobodan«: u moralnom pogledu svije svega. A strasti su i nagoni u čovjeku uvijek na strani onoga, što je lakše i gore: na strani »slobode«, uživanja, samozadovoljavanja. Samozadovoljavanja, koje nije više — kao u njegovu dalmatinskom, hercegovačkom, ličkom kršu, — smatrano sramotom, porokom, grijehom, nego je licencirano i udomaćeno: svi oko njega tako žive; takav se život

smatra prirodnim i normalnim. I svi njegovi, i najgrublji, ekscesi. Takav mu se život ne samo, — na svakom koraku, — nudi, nego i nameće. Ljudi su, stranci, direktno izloženi moralnom zavađanju. Bračnu vjernost malo tko da uzimlje ozbiljno. Spolni promiskuitet i slobodna ljubav masovna su pojava. Protunaravni su grijesi »specijalitet« višega društva. Strašna su s te strane iskustva, što su ih stekli ljudi, koji su dulje živjeli na zapadu: bilo gledanjem oko sebe, bilo i iskustvom na vlastitoj koži. Pričaju se o tom nevjerojatne stvari. Seljački su primitivci delikatesa za pokvarene, mlade i stare, »matrone« iz »boljih krugova«: — vode ih sobom, »u društvu«, na ture i putovanja, sa znanjem i u prisustvu svojih muževa, hrane ih i plaćaju; — svaki pristaliji momak biva solicitiran, — ručcima, izletima, darovima, čekovima, pa i vilama, — od perverznih bankovnih i industrijskih magnata, Ponavlja se historija starog, hiperkulturnog, cezarskog Rima s barbarima. A prilikâ za preljub i dvoženstvo imaju oni oženjeni i udate na svakom koraku.

Lako je sebi predstaviti, što to znači za osobe, koje su se našle na strani, bez svoga bračnoga druga, — u savršenom inkognitu i diskreciji, — i kad su nekako situirane, a pogotovu, kad su pale na ulicu. Mnogi se pokvare. A »pomoderne« se više, manje svi. I, kad se onda vraćaju kući, privremeno ili stalno, u vlastitim ili pozajmljenim automobilima i sa džepovima punima strane valute, nisu obično na edifikaciju onima, što su ostali kod kuće: uče ih luksusu; postaju im propovjednici i učitelji modernog stila života. I u moralu; i u braku! Ako se uopće vrate; ako se definitivno ne utope u inozemnom svijetu: sa perspektivom denacionalizacije, u prvoj ili u drugoj generaciji. Vidimo, već i dosada, šta nam s te strane obećaje emigracija: sve nas je manje, u postocima; i katolika, i Hrvata.

Ugroženi smo i migracijom i emigracijom. Osobito emigracijom. Ugroženi i nacionalno, a pogotovu religiozno. Ugroženi danas manje, možda, od otvorenog bezboštva i nevjere, ali zato više od praktičnog, nekršćanskog i novopoganskog, materijalizma. Pa i religioznog modernizma, koji je na zapadu u modi i u mnogim nazovi — katoličkim krugovima.

Pastoralna protuakcija. Posebna iseljenička duhovna pastva i organizacija

Potrebna je, — svi to osjećamo, — prijeko je potrebna, sustavna pastoralna protuakcija. No, kao obično, i tu smo okasnili. Dosada smo se, uglavnom, držali pasivno, u fatalističkom očekivanju, ne će li se problemi sami od sebe riješiti. Istom se je, u zadnje vrijeme, nešto pokušalo učiniti: više, čini se, na inicijativu katoličkih krugova iz inozemstva, — iz zemalja, u kojima su se u većem broju našli naših radnici, — nego na našu. Stvara se, — i to dosta sporo, — posebna, specifična, duhovna pastva za naše radnike u inozemstvu: najviše u Njemačkoj i Austriji. I vlastita njihova štampa: dakako u još skromnijim razmjerima.

Sve bi to sada trebalo, što prije, sistematizirati i razraditi. Morali bismo za to osnovati posebnu organizaciju i poseban aparat, u režiji službene Crkve, a u vezi sa kompetentnim i zainteresovanim crkvenim faktorima iz inozemstva, a pod pokroviteljstvom Svete Stolice. Na moderan način: s dobrom informativnom službom i pokretnim, elastičnim, radnim personalom, punim ljubavi i apostolskog duha. Uz sudjelovanje naših muških i ženskih redova.

Ta bi iseljenička pastva, sa svojim aparatom, djelovala, dakako, najviše u inozemstvu, na terenu. Ali, svakako, u vezi s nama u domovini: s našom, redovitom, domaćom, pastvom. Naš bi udio možda bio još, praktično, najvažniji. Mi bismo bili, direktno, odgovorni za one, koji se istom spremaju da odu u inozemstvo, na rad, a, isto tako, za one, koji nam budu iz inozemstva dolazili natrag, kući: svejedno, da li zauvijek ili samo na neko vrijeme, u pohode. I evidencija bi, i statistika, pala na nas: barem u isto tolikoj mjeri, kao na iseljeničku pastvu vani.

Udio nas u domovini

Nekoliko momenata baš s toga područja čini nam se posebno važnima.

Svakoga, komu nije zbilja potrebno i tko ima i kod kuće eksistenciju, pa makar i skromnu, trebalo bi, u načelu, odvraćati od odlaska u inozemstvo. Kod kuće su mu sigurniji i vjera, i poštenje, i odgoj. Bit će u svakom pogledu vitalniji: više će od njega imati i obitelj, i Crkva, i narod, i

domovina. A bit će, stvarno, i sretniji: ostat će u prirodnijem životnom ambijentu; ostat će uz stil života, kojemu se je, kroz stoljeća, u svojim pretcima, privikavao i asimilirao.

Starije ljude i oce brojnih obitelji valja načelno odvraćati od selidbe: pa i kad su u materijalnoj teškoj situaciji. Njima se je najteže u inozemstvu snaći; kod njih je najteži riziko: i po njih, i po ženu i djecu, koje ne mogu povesti sa sobom. Ako već netko mora od kuće, neka radije idu sinovi nego oci!

Oženjenim radnicima, s malom obitelju, koji hoće u inozemstvo, treba svjetovati, da ili odmah ili što prije, — čim u inozemstvu dobiju stalan posao i stan, — sa sobom povedu i ženu i djecu. Obitelj se tada ne će lako raspasti. Zadržat će lakše i svoje domaće navike i tradicije. Otpast će bližnja grješna prilika i za muža i za ženu.

Ako već tko mora ići u inozemstvo, to su mladi, neoženjeni, ljudi, koji kod kuće nemaju prave eksistencije, a iz inozemstva mogu pomagati svojima u domovini, da se materijalno afirmiraju na domu i očevini, ali i korespondencijom i pohodima, participirati na blagodatima očinskog doma i obiteljskog odgoja, duha, stege. No zato te mlade ljude treba, pred odlazak, — i preko roditelja, i preko direktne svećeničke pouke, — pripraviti na život u inozemstvu i upozoriti na sve njegove i probleme i pogibli; uputiti ih na znance, rođake, mještane, zemljake, u inozemstvu, u koje odlaze; dati im preporuku za tamošnje iseljeničke dušobrižnike, sa svim relevantnim podacima i informacijama; poučiti ih, kako će vršiti svoje vjerske dužnosti i odlaziti na sakramente, pa i dok još ne budu znali stranog jezika. Posebno ih valja upozoriti na konkretne i specifične moralne pogibli, koje će na njih vrebati u inozemstvu, i ozbiljno im staviti na srce, da se prije svega čuvaju pića i ženskih. Sugerirati im valja, i da što češće dolaze kući, te da se, kad tome dođe vrijeme, ožene, poznatom i čestitom, djevojkom iz svoga kraja. Apelirati valja i na njihovu rodoljubnu svijest: ideal treba da im ostane konačan povratak u domovinu, stvaranje eksistencije u svome kraju, održanje imena i loze. A to se zna, da im valja dati i glavne informacije o domaćim i stranim propisima za iseljenike, o načinu zapošljavanja, o socijalnoj zaštiti. I dati im u ruke knjižice i brošure, koje budu za njih tiskane od katoličkih iseljeničkih organizacija. Bez posjeta župniku i bez ispovijedi pred odlazak ne bi nam smio nijedan vjernik u inozemstvo.

Ženske, pa i one samostalne, — djevojke i udovice, — trebalo bi općenito odvraćati od selidbe u inozemstvo. Bolje im je, da i skromnije žive kod kuće, u svojoj obitelji, pa se, s vremenom, i pošteno udaju na selu, nego da riskiraju, da se izgube i pokvare u nepoznatom, stranom svijetu, pa makar ih ondje čekala i puno veća zarada. A ako već, zbog siromaštva, svakako moraju od kuće, neka radije potraže kruha i rada negdje u domovini, gdje će bliže biti kući i svojima i gdje imaju rođaka i znanaca! I neka se, i one, što češće navraćaju kući, na selo, da pohode svoje i zadahnu se opet pravim kršćanskim duhom, što su ga primile u roditeljskom domu!

A razumije se, da u sklop tih pastoralnih mjera ide, svakako, i statističko evidentiranje iseljenika iz svake župe. Morao bi se, u svakoj župi, o iseljenicima voditi poseban status ili kartoteka, sa svim podacima: i o mjestu i državi, gdje u inozemstvu borave i rade, i o njihovoj točnoj adresi, i o vremenu, kroz koje su u inozemstvu, i o njihovim materijalnim, stambenim i radnim uvjetima, i o obiteljskom stanju, — u koliko žive u braku, — i o njihovu religioznom i moralnom držanju i kvalifikacijama. Upute i formulare za to morale bi nam dati, odnosno izraditi, crkvene organizacije i centrale za iseljenike. A one bi morale i inače uvijek biti spremne na posredovanje u slučaju potrebe i u izvanrednim slučajevima iz iseljeničkog resora.

Valja, u granicama mogućnosti, i pastoralno korespondirati sa iseljenicima i sa njihovim dušobrižnicima, specijalnim ili lokalnim, iz inozemstva: osobito kad se radi o osobama, koje su nam, dok su bile kod kuće, bile dobro poznate i spadale među aktivne i bolje vjernike ili omladince. Župa bi im i župnik rodnoga sela ili kraja morali biti pouzdana rezerva za svaki slučaj zastajanja ili prekidanja veza sa njihovima kod kuće.

Povratnici

Posebno su, i važno, poglavlje i povratnici. I oni privremeni, koji su došli kući samo na viđenje, na odmor, u goste, na zimovanje; i oni, koji se definitivno vraćaju kući.

Treba da, na svaki način, dođemo s njima u pastoralni kontakt. Valja ih prostudirati, utvrditi, po mogućnosti, njihov mentalitet, vidjeti, kako je na njih djelovao boravak u inozemstvu. Pa, ako su utjecaji bili negativni, — a ponajčešće će biti tako, — valja im razborito parirati. Direktno,

u razgovoru i poukom; indirektno, kroz propovijed i ispovijed, ili i preko drugih: iz njihove okoline i obitelji. Osobito je važno, da nam tom prilikom dođu na ispovijed. Može im to biti spasonosna karantena. I njima, — ako se spremaju natrag u inozemstvo, — i selu, — ako u njemu ostaju. A postane li koji od njih propagatorom nezdravih ideja ili novog, modnog i emancipiranog, stila života, treba sve učiniti, da u domaćoj okolini ostane što više izoliran. Treba selo, koliko je god moguće, imunizirati od infiltracije. Treba mobilizirati javno mišljenje sela ili župe protiv povratničkih propovjednika luksusa, moralnog laksizma, »novog« bračnog morala (ili, bolje, nemorala). Sve, dakako, sa strpljivošću, razboritošću i taktom. Bez pretjerivanja i bolesnog konzervatizma. Sa širinom, koja će i povratnicima imponirati svojom objektivnošću.

Dalje perspektive

Problem je, eto, i aktualan i težak, delikatan. Stavlja na našu pastvu nove, velike, zahtjeve. I, to se zna, ne će ga biti lako riješiti. Najmanje ovako općenitim i shematskim direktivama, kakve su iznesene u ovom članku.

Jasno je, da članak ni nema takvih, nerealnih, ambicija. Mi smo njim htjeli, kao i obično, samo upozoriti na problem. I probuditi pred njim interes i svijest odgovornosti među našim svećenstvom. Kako bi svatko od nas, — a osobito oni, koji se s njim na terenu susreću, — osjetio potrebu, da učini barem ono najmanje: što umije i zna. Ostalo je stvar kompetentnih crkvenih faktora i — pastoralnih specijalista. Ako igdje, ovdje su nam potrebni ljudi apostolskih inicijativa, studija i akcije!

Dr Č. ČEKADA

DON LORENZO PEROSI

(Uz 10. godišnjicu smrti)

Koncem prošloga stoljeća na polju crkvene glazbe u Italiji zasjala su tri velika imena. Tri uzor-svećenika dominirala su ne samo u Italiji nego i u svjetskoj liturgijskoj i duhovnoj glazbi sve do pedesetih godina našega stoljeća. To su bila tri skladatelja, dirigenta, reformatora, koji su živo i veoma aktivno sudjelovali na obnovi crkvene glazbe vlč. gospoda: Lorenzo Perosi, Rafaele Casimiri i Licinio Refice. Od njih trojice prvi se rodio a posljednji je umro don Lorenzo Perosi.